

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.12, april 2018

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Vibeke A. Pedersen

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstreddegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Om Scriptorum Rerum Danicarum medii ævi”

ved Jon Tafdrup

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Kilderne og Langebek
- 3 Christiern Pedersens indflydelse
- 4 Efterliv
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

“Om Scriptorum Rerum Danicarum medii ævi” udkom den 18. juli 1816 i første hæfte af *Danne-Virke*, bind 1. Som overskriften peger på, handler artiklen om den samling af latinske kilder til Danmarks historie i middelalderen, som historikeren Jacob Langebek under titlen *Scriptores Rerum Danicarum medii ævi* (lat. Danmarks middelalderlige historieskrivere) havde planlagt og udsendt første bind af i 1772.

Den nationale historie og historieforskning er det centrale omdrejningspunkt i *Danne-Virke*, som Grundtvig med udsendelsen af dette hæfte havde påbegyndt, og som afsluttedes i 1819 med i alt 16 hæfter fordelt på fire bind og med i alt 1564 tryksider. På nær fire sider stod han selv for alle bidrag. Flemming Lundgreen-Nielsen har givet en alsidig karakteristik af tidsskriftets indhold (1980, s. 850-856).

Tidsskriftet udkom samtidig med, at Grundtvig også sad og bearbejdede *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng* (1812), der udkom i 1817 i en betydeligt længere udgave under titlen *Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske*

Tidsrum (Verdenskrøniken 1817). Artiklerne i *Danne-Virke* er blevet betragtet som Grundtvigs personlige alternativ til den nyere filosofi, som han bl.a. kritiserede i *Verdenskrøniken 1817* (Michelsen 1986, s. 59).

Langebeks ambitiøse værk skulle i udgangspunktet rumme ikke mindre end 209 krøniker, annaler og fragmenter af Danmarks historie og “tiene som et Bibliotek i den ældre Danske og Norske Historie for dem, der har Lyst til at gaae til Kilderne selv, og enten ikke kan skaffe sig Manuscripter og alle saadane enkelt trykte Skrifter, eller og ikke kan have Adgang til de store Bog-Samlinger” (Langebek 1771, s. 3). Langebek nåede ganske hurtigt at udgive tre bind i perioden 1772-1774. Han døde imidlertid i 1775, hvorefter P.F. Suhm overtog udgivelsesarbejdet, der nu blev bekostet af staten, indtil sin død i 1798. I 1816 forelå syv bind af den endnu ufærdige udgivelse, mens et færdigt ottende bind var gået til grunde under Københavns Brand i 1795 (Jørgensen 1960, s. 208).

Scriptores Rerum Danicarum fremgår ikke af bogfortegnelsen over Grundtvigs værker fra 1805, men det er antaget, at han ejede værket i 1816 (Toldberg 1946, s. 94), og at han årene forinden havde studeret det indgående (Toldberg 1954, s. 48). Ved siden af *Danne-Virke* og *Verdenskrøniken 1817*, arbejdede Grundtvig desuden på sine oversættelser af både Snorre, Saxo og *Sangen om Bjovulf*. Netop Saxos historieværk, “den Bog Christen Pedersen i Pavedommets yderste Mørke reiste to Gange mellem Paris og Lund for at bringe til Lyset”, mener Grundtvig burde være tilgængelig “til billig Priis i Boghandelen” (s. 85). Med samme begrundelse efterlyser han en udgave af “Bjovulfs Drape eller det angelsaxiske Digt om danske Handler” (s. 84). I “Om *Scriptores Rerum Danicarum* medii ævi” rejses altså ikke kun et akademisk spørgsmål om kildeudgivelser, men også et lavpraktisk om Grundtvigs og efter hans mening det danske folks behov her og nu.

I positive vendinger omtales både Langebek og Suhm, men vanen tro benytter Grundtvig lejligheden til i øvrigt at revse oplysningstidens “naive Betragtning” (s. 76) af historien og historievidenskaben, der anså det for et stort fremskridt “ubeseet at forkaste Fædrener Meninger” (s. 75). Denne kritik gentages ofte i *Danne-Virke*. Oplysningstidens fokus på fornufts- og naturdyrkelse har betydet, at historievidenskaben er sat i baggrunden – for Grundtvig er al videnskab historisk funderet ([se fx afsnittet om vidskab i indledningen til “Om historisk Vidskab”](#)).

2 Kilderne og Langebek

I fjerde hæfte af *Danne-Virke*, bind 1, findes artiklen “Om Krønikens Dyrkning”, hvor Grundtvig skitserer den rette tilgang til historiefaget, og hvordan staten efter hans mening bør understøtte historievidenskaben. En af hans konklusioner er, at for at kunne dyrke historien med grundighed må man gå til kilderne (Grundtvig 1816b, s. 324). Han indrangerer dem efter vigtighed og noterer programmatisk, at “Krøniker, Digte og Ordbøger, ældre end Reformationen” bør have forrang i udgivelsesprojektet (s. 327). “Om *Scriptores Rerum Danicarum* medii ævi” foregriber denne senere refleksion over nødvendigheden af kildeudgivelser med de konkrete forslag til en række kilder, der med fordel kunne medtages i de følgende bind af Langebeks værk.

De fleste værker, som Grundtvig efterlyser (s. 83 f.), er allerede nævnt i den subscriptionsindbydelse, *Anmeldelse om en Samling af Middel-Alderens Latinske Skrifter [...]*, som Langebek udsendte i 1771. Her forsikrer han, at det fra første færd har været hensigten at medtage dem, men at de for indeværende er “udsat [...] indtil videre, da de i de følgende Tomer, om Verket vinder den Lykke at blive fortsat, kunne indrykkes”, dog kan ventetiden udnyttes, fortsætter han, da der således gives “Tid og Leilighed til at indhente gode Tillæg, Observationer, Rettelser og andre Forbedringer, som de fleste af disse anførte trænge til”. Udover den latinske samling af kilder lover Langebek, når disse er besørget, også at udgive en “lige [tilsvarende] Samling af nogle *Danske, Islandske, og Tydske Skrifter*, [...] som ieg med lige Flid og Omkostning haver efterhaanden tilveiebragt mig, og endnu samler paa” (Langebek 1771, s. 7).

3 Christiern Pedersens indflydelse

I “Om Krønikens Dyrkning” tilskriver Grundtvig forfatteren og udgiveren Christiern Pedersen en afgørende betydning for den danske historieskrivnings trods alt rimelige stade. Han får æren for at udbrede den rette historiske ånd, endda før reformationen var vågnet (1816b, s. 336 f.).

Christiern Pedersen er for Grundtvig et forbillede som kildeudgiver, og man har ment, at det på sin vis var Langebeks fortjeneste, at Pedersen ikke var glemt (Brandt 1882, s. 6). Grundtvig fremhæver i hvert fald som en af Langebeks meritter tidsskriftet *Danske Magazin*, hvori han sikrede “mangen vigtig Bog og Ting, deriblandt og Danmarks Riimkrønike, fra aldeles at glemmes” (s. 79). I tidsskriftets første bind findes Langebeks levnedbeskrivelse af Pedersen, ligesom Langebek havde trykt uddrag af Pedersens frie bearbejdelse af Luthers *An die Ratherren aller Stette Teutsches Lands, das sie christliche Schulen auffrichten und halten sollen* (1524), nemlig *Om børn ath holde till Scole och Studium* (1531) om en nyindretning af skolevæsenet (Langebek 1745, s. 38-53; Brandt 1882, s. 379).

I 1508 var Pedersen blevet sendt til Paris, der var centrum for bogtrykkerkunsten, og hvor trykkerierne stod som åndelige og litterære lærdomscentre (Jørgensen 1931, s. 69; Horstbøll 1999, s. 220). Her tog han initiativ til trykningen af en række værker, heraf en betydelig del på dansk, der satte sit præg på dansk sprog og retstavning (Horstbøll 1999, s. 224). Som tidlig lutheraner arbejdede Pedersen for reformationen, og han har ifølge Grundtvig fortjent sin plads blandt Luthers disciple med udgivelsen af Det Nye Testamente på dansk og mange andre gudelige skrifter (Grundtvig 1816b, s. 338). Disse udgik fra Antwerpen, hvor Pedersen havde tilsluttet sig den eksilerede Christian 2. Vel var Pedersen ingen Luther i åndelig forstand, men Grundtvig regner ham trods alt for “det største Hoved mellem Dannemarks Boglærde” på den tid, hvor det føltes, “som iblandt andet Bogen om Børnetugt viser, at man ikke tog Sagen dybt og historisk nok” (Grundtvig 1816b, s. 340 f.).

Bogen om børnetugt er *Om børn ath holde till Scole och Studium* (1531), som var vigtig for Grundtvig. Når han skriver imod latinskolerne, hvor lærebøger som “Puerilia, Composita og Flores verborum havde Magten” (s. 74), er det en genklang af Pedersens beklagelser over sin børnelærdom. Pedersen ærgrer sig over ikke at have

læst flere historieværker, krøniker og digtere, end han gjorde:

Oc ath ingen lærde mig dem i min vngdom, Men ieg nøddis [nødtes] till saa vel som alle andre danske At læse Alexandrum, puerilia Donatum Peder laale, Composita verborum, caser oc andet saadant skarn Aff huilke mand kan aldrig lære eller komme til ret fwndamente till ath forstaa dicte eller scriffue [skrive] nogen god reth Latine, eller forstaa Huad andre gode klercke, Poeter och Historici [historikere] haffue [have, har] før screffuit [skrevet] och dicted vdi forne tid (Luther 1531, bl. [42r]; se også Paludan 1890-1892, s. 83-88 for en gennemgang af de nævnte bøger).

Sidst i artiklen, “Om Scriptores Rerum Danicarum medii ævi”, gør Grundtvig Pedersens ord til sine egne, fx når han fremhæver Saxo, som står for at skulle udgives i Tyskland, men til udlandets spot og undren ikke i Danmark (s. 85 f.). Passagen i skolebogen lyder:

Jeg ved vel ath wii Danske Suenske och Norske mwe [må] vel altid bliffue vanwittige oc vforstandige, saa at wii kunde ingen subtilig konst, eller god oc fast lerdøm, Lige som de tale oc sige om oss i andre land og rige som ligge alle vegne om kring oss, Och alle grwe [grue] och forwndre [forundre] der paa, Ath wii hagde nogen tid den ene vise oc larde [lærde] mand i Danmarckis Rige som hed Saxo grammaticus och vor [var] fød i Sieland hoss [ved] Roskilde aff fribaaren slect (Luther 1531, bl. [19v] f.).

Det er ikke sikkert, at Grundtvig har haft *Om børn ath holde till Scole och Studium* i hånden, formentlig citerer han fra Langebeks uddrag i *Danske Magazin* (1745, s. 47). Under alle omstændigheder lader Grundtvig Pedersen fremstå som sin forbundsfælle med hensyn til den hårde bedømmelse af deres respektive samtid samt i interessen for udbredelsen historiske kildekrifter.

4 Efterliv

“Om Scriptores Rerum Danicarum medii ævi” fremkaldte ingen reaktion i samtiden. Det er i overensstemmelse med den generelt sparsomme omtale af artiklerne i *Danne-Virke* (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 851). Langebeks plan for *Scriptores Rerum Danicarum* blev i overvejende grad indfriet med tiden; det forsinkede ottende bind kom dog så sent som 1834 og det niende og sidste i 1878.

5 Anvendt litteratur

- Brandt, C.J. (1882) *Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816a) “Om historisk Vidskab eller: om Krønikens Begreb” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 218-243. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816b) “Om Krønikens Dyrkning” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 307-356. København.
- Horstbøll, Henrik (1999) *Menigmands medie. Det folkelige bogtryk i Danmark 1500-1840. En kulturhistorisk undersøgelse*. København.

- Jørgensen, Ellen (1960) *Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800*, 2. udg. København.
- Langebek, Jacob (1745) "M. Christiern Pedersen, som var Canik i Lund, hans Levnets Historie" i *Danske Magazin, indeholdende Allehaande Smaa-Stykker og Anmerkninger til Historiens og Sprogets Oplysning*, bind 1, s. 38-53. København.
- Langebek, Jacob (1771) *Anmeldelse om en Samling af Middel-Alderens Latinske Skrifter i den Danske og Norske Historie, kaldet Scriptorum Rerum Danicarum Medii Aevi*. København.
- Langebek, Jacob m.fl. udg. (1772-1878) *Scriptores Rerum Danicarum Medii Aevi, partim hactenus inediti, partim emendatius editi, quos collegit, adornavit, et publici juris fecit*, bind 1-9. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Luther, Martin (1531) *Om børn ath holde till Scole och Studium [...]*, overs. af Christiern Pedersen. Antwerpen.
- Michelsen, William (1986) "Om Grundtvigs tænkning og den nyere tids filosofi. Introduktion til Danne-Virke II" i *Grundtvig-Studier* 1986, s. 56-70. København.
- Paludan, J. (1890-1892) "En middelalderlig Skolebog" i *Nordisk Tidskrift for Filologi. Ny Række*, bind 10, s. 83-88. København.
- Toldberg, Helge (1946) *Grundtvig som filolog*. København.
- Toldberg, Helge (1954) "Grundtvig og Den danske Rimkrønike" i *Grundtvig-Studier* 1954, s. 40-95. København.